

توسعه و گسترش روزافزون صنعت گردشگری در جهان، مفاهیمی جدید را به این حوزه وارد می‌کند و امروزه گردشگری یک فرایند چند بعدی است. ژئوتوریسم از آن دسته مفاهیم جدید است که با تاکید بر مشخصه‌های انحصاری هر منطقه سبب سودرسانی گردشگران به آن منطقه می‌شود. ژئوتوریسم فرآیندی است که با تمرکز بر ظرفیت‌های بومی، جغرافیایی و زمین‌شناختی هر منطقه موجب توسعه پایدار گردشگری می‌شود.

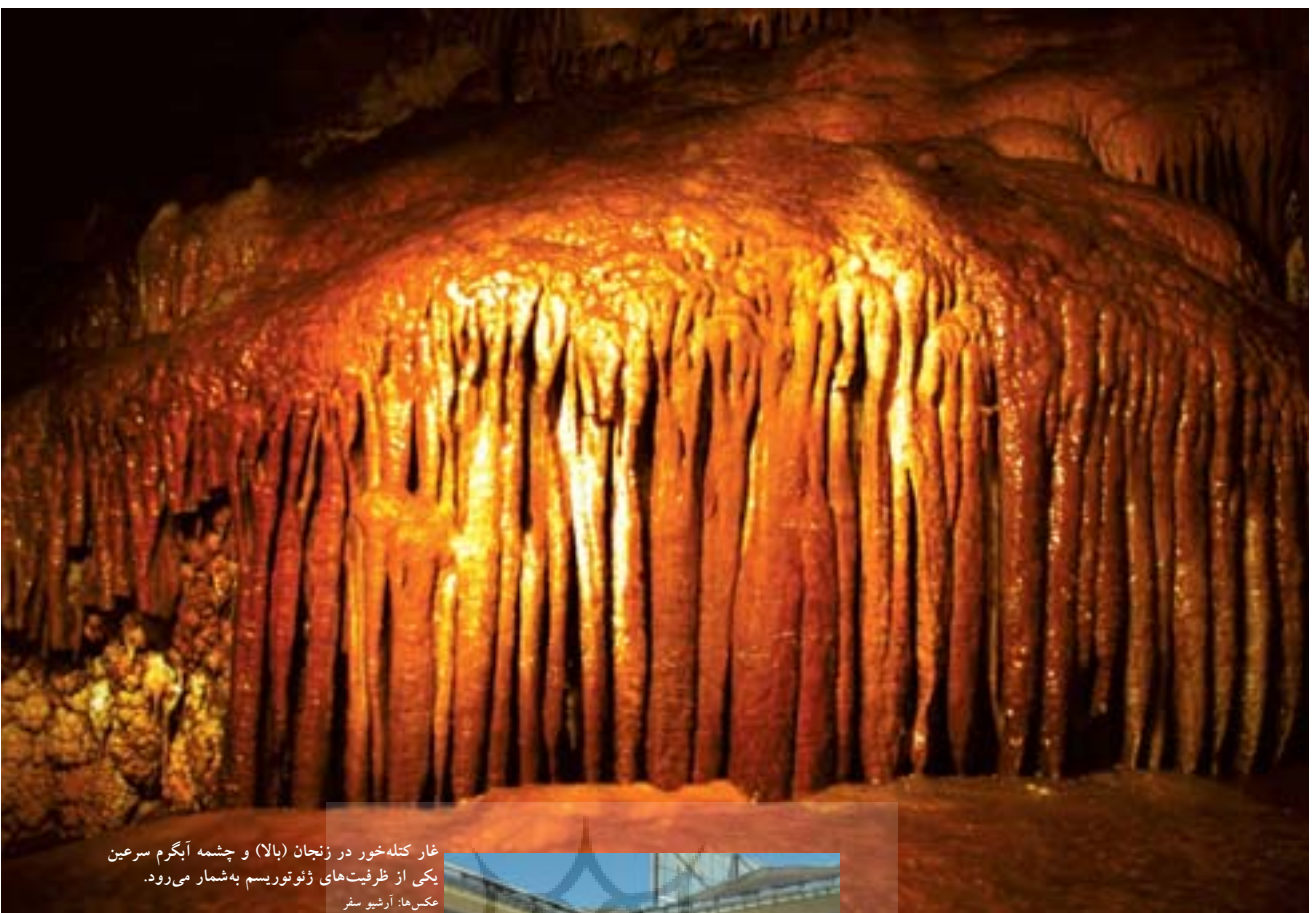
ظرفیت‌های ژئوتوریسم ایران

امیر نوکلی‌صویر

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
مرکز تحقیقات جغرافیایی و علوم زمین

عکس: عباس جعفری

تنگ آتشگاه در رشته کوه‌های زاگرس.



غار کتله‌خور در زنجان (بالا) و چشمه آبگرم سرعین یکی از ظرفیت‌های ژئوتوریسم به‌شمار می‌رود.
عکس‌ها: آرشیو سفر

- شناسایی سایر جاذبه‌های فرهنگی و تاریخی منطقه
 - تعیین محدوده دقیق و میزان گسترده‌گی پدیده
 - ثبت محدوده توسط ارگان‌های دولتی جهت
 - جلوگیری از اعطای کاربری‌های دیگر در منطقه
 - ایجاد ساختار حفاظتی در منطقه
 - ثبت محدوده توسط ارگان‌های دولتی جهت
 - جلوگیری از اعطای کاربری‌های دیگر در منطقه
 - ایجاد استراحتگاه در اطراف آن و...
- با اجرای این مراحل علاوه بر حفظ منطقه به عنوان یک ثروت ملی برای نسل‌های آینده امکان کسب درآمد پایدار نیز امکان‌پذیر است.



جاذبه‌های زمین‌شناسی ایران

ایران دارای پتانسیل فراوانی در زمینه جاذبه‌های زمین‌شناسی است که از نظر تنوع از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است از جمله: گدازه‌های روان شده آتشفشان و منشورهای آتشفشانی (واقع در استان تهران و استان‌های شمال غرب، نمادهای حاصل از فرسایش سطح زمین (استان‌های جنوبی و جنوب شرقی)، تنگه‌های عمیق و باریک (رشته کوه زاگرس)، چشمه‌های آبگرم و چشمه‌های آهکی (در بیشتر استان‌های ایران)، لایه‌بندی‌های رسوبی و رنگارنگ (حوضه ایران مرکزی)، لایه‌بندی‌های رسوبی و رنگارنگ (ایران مرکزی)، آتشفشان‌های فعال و خاموش (حوضه ایران مرکزی و شمالغرب و شرق ایران)، گنبد‌های نمکی (استان‌های هرمزگان، بوشهر، فارس، سمنان، قم و تهران)، کویرها (حوضه ایران مرکزی)، آبشارها (در بیشتر استان‌های ایران) غارها (تقریباً در همه استان‌ها)، گل‌فشان‌ها (استانهای گلستان و سیستان و بلوچستان).

شناسایی و معرفی جاذبه‌های زمین‌شناسی به عنوان اولین قدم در راه گسترش ژئوتوریسم است اما نکته بسیار مهم آن است که اگر این جاذبه‌ها مورد حفاظت و توجه قرار نگیرد در اثر حضور گردشگران طبیعت در حد انبوه اثرات جبران‌ناپذیری به این ارزش‌های طبیعی وارد خواهد شد. برای حفاظت از این مناطق بخش‌هایی از این جاذبه‌ها را با نام ژئوپارک نامگذاری می‌کنند.

طبق تعریف یونسکو ژئوپارک محدوده معین جغرافیایی است که شامل یک یا چند پدیده زیبای زمین‌شناسی است. این محدوده علاوه بر جاذبه‌های زمین‌شناسی می‌تواند جاذبه‌های فرهنگی تاریخی و طبیعی نیز باشد. بر طبق الگوریتمی که توسط سازمان‌های بین‌المللی معرفی شده است، تعیین و معرفی یک منطقه به عنوان ژئوپارک دارای مراحل است که از بررسی و شناسایی پدیده زمین‌شناسی آغاز می‌شود و با ترتیب زیر ادامه می‌یابد:

وجود تنوع جغرافیایی از جمله کوهستان، دشت، کویر و دریا از مهمترین دلایل تنوع زیستی، فرهنگی، قومی و اقلیمی در ایران است. به عنوان مثال به علت وجود پهنه‌های گوناگون زمین‌شناسی مانند زاگرس، ایران مرکزی، البرز، کپه داغ، کویرهای مرکزی و شرقی و ارتفاعات مکران تنوع زیستی، فرهنگی و اقلیمی را در ایران سبب شده است هر یک از این مناطق دارای سیر تحولی متفاوتی باشند که گاه در طول زمان زمین‌شناسی هیچگاه با یکدیگر ارتباط نداشته‌اند. ژئوتوریسم طبق تعریف بخشی از توریسم طبیعت محسوب می‌شود که هدف آن مشاهده پدیده‌های زیبا و جذاب زمین‌شناسی و جغرافیایی است. بر اساس این تعریف و همین‌طور تنوع زمین‌شناسی در ایران می‌توان پدیده‌های گوناگونی را در ایران به عنوان جاذبه‌های زمین‌شناسی معرفی کرد. این جاذبه به طور کلی در دو بخش قرار می‌گیرند: گروه اول جاذبه‌هایی که خود یک پدیده زمین‌شناسی محسوب می‌شوند که این نوع پدیده‌ها در سه تقسیم‌بندی به لحاظ درجه جذابیت قرار می‌گیرند مانند کویر لوت و قله دماوند که جزو جاذبه‌هایی با درجه اهمیت بین‌المللی قرار دارند، گل‌فشان‌های ایران، دریاچه نمک قم و حوض سلطان، دهانه‌های آتشفشان‌های خاموش که جزو پدیده‌هایی با درجه اهمیت ملی هستند و پدیده‌های فرسایشی، گنبد‌های نمکی، غارها و آبشارها که در دسته پدیده‌هایی با درجه اهمیت منطقه‌ای قرار می‌گیرند. گروه دیگر جاذبه‌هایی هستند که در ارتباط با عوامل زمین‌شناسی جذاب هستند و ارتباط این دو با یکدیگر به عنوان جاذبه مطرح می‌شود. مهمترین جاذبه‌ها در این بخش روستاهای صخره‌ای و یا چشمه‌های آبگرم است که در بحث توریسم سلامت مورد توجه قرار می‌گیرد.